

Metoda Kokole

Zgodnjebaročni skladatelj, izdelovalec orgel in organist Isaac Posch v nadvojvodini Koroški in vojvodini Kranjski

Kljub skopim podatkom lahko o Isaacu Poschu (*Posh, Poschius, Possius*; ? - 1622/23)¹ zanesljivo govorimo kot o enem izmed najpomembnejših srednjeevropskih zgodnjebaročnih skladateljev, ki so bili neposredno povezani z današnjim slovenskim ozemljem. O njegovem rodu ne vemo ničesar zanesljivega, priimek Posch pa je bil pogost tako na Kranjskem kot tudi na Koroškem, Štajerskem in drugod.

V Ljubljani najdemo Posche že v 15. stoletju, v Begunjah, oziroma na gradu Kamen pri Begunjah, pa že kakih dvesto let prej. Mestne listine omenjajo Melchiorja Poscha, ki je leta 1449 zabeležen kot meščan, 1462 kot mestni sodnik in štiri leta pozneje kot mestni svetnik.² Melchior Posch se je kasneje očitno preselil v Spittal ob Dravi, kjer še danes stoji njegov nagrobni spomenik iz leta 1480.³ Sodeč po podobnosti grba na nagrobniku z grboma nad vrati hiše med nekdanjima Špitalsko in Ribjo ulico v Ljubljani, ki jo je leta 1527 dal pozidati veletrgovec in mestni župan Volbenk Posch (*Wolfgang Posch* ali *Bosch*),⁴ sta bila oba istega rodu. O ljubljanski tr-

govski družini Posch je v Zgodovinskem arhivu mesta Ljubljane ohranjenih veliko dokumentov, ki pa žal sežejo le do zadnjega desetletja 16. stoletja. Volbenkova vnuka sta leta 1571 prosila za plemiški naslov "Begunjska", ki jima je bil tudi dodeljen.⁵ Vsaj eden od njiju je prestopil v protestantsko vero, saj je leta 1579 izjavil, da hoče ostati zvest augsburški veroizpovedi.⁶

Ker se konec stoletja za to vejo Poschev izgubi vsaka arhivska sled, bi bilo teoretično možno, da je bil Isaac potomec enega zadnjih znanih članov, Ivana (*Hans*) ali Jerneja (*Bartholome*), Volbenkovih vnukov in sinov Janeza Krstnika Poscha ter Vido-ve hčere Barbare Khisl,⁷ ki sta se verjetno, kot veliko prepričanih protestantskih plemičev, odselila na Koroško ali celo kam dlje in to prav v času, ko se je moral roditi Isaac, tudi sam več kot verjetno protestantske veroizpovedi.⁸ V zvezi s tem je zanimiva tudi zakonska zveza dveh Poschev s pripadnicama znane družine protestantskih glasbenih mecenov Khisl, ki so v marsičem krojili glasbeno podobo kranjske prestolnice v 16. stoletju.⁹

Posche zasledimo tudi kasneje v zvezi z akti deželnih stanov, ki jih hrani Arhiv Slovenije, ven-

¹ Prim. K. Geiringer, Isaac Posch, *Studien zur Musikwissenschaft* 17, 1930, 53-76; H. J. Moser, *Die Musik im frühewangelischen Österreich*, Kassel 1954, 80-81; H. Federhofer, Beiträge zur ältern Musikgeschichte Kärntens, *Carinthia I* 145, Celovec 1955, 339-404; isti, Unbekannte Dokumente zur Lebensgeschichte von Isaac Posch, *Acta musicologica* 34, 1962, 78-83; D. Cvetko, *Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem I*, Ljubljana 1958, 219-229; J. Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, Ljubljana 1978, 50-56; D. Pokorn, *Obraz glasbenega baroka na Slovenskem*: Izak Poš, v: *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* 9, Ljubljana 1989, 465-474 in M. Kokole, *Isaac Posch in njegova instrumentalna dela; s posebnim ozirom na variacijske suite za instrumentalni sestav zbirke Musicalische Ehrenfreudt (1618)*, Magistrsko delo na Filozofski fakulteti, Ljubljana 1995, ms..

² Prim. B. Otorepec, *Ljubljanski meščani v srednjem veku*, Ljubljana 1955, ms.

³ Prim. Cvetko, n. d., 1958, 221.

⁴ Prim. Höfler, n. d., 1978, 51; Otorepec, n. d., 1955, in V. Fabjančič, Volbenk Polž, ljubljanski veliki trgovec, denarstvenik in župan v začetku 16. stoletja, *Kronika slovenskih mest* 6, 1939, 7-14, 97-99, 131-134. Glej tudi ZALj, Cod. I/3-12.

⁵ Dokument hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu; Notranjeavstrijska privilegijska knjiga 1571-1578; fol. 20v-21.

⁶ Prim. J. Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celje 1992, 748.

⁷ Prim. rodovnik v Arhivu Slovenije; Kom. fevd. 10 (6st. 126-145).

⁸ Mnenja o Poschevi veroizpovedi so deljena, čeprav se večina sodobnih muzikologov nagiba k temu, da je bil protestant. Tako Geiringer (n. d., 1930, 56) zagovarja tezo, da je bil katolik, kar je Federhofer (n. d., 1955, 400-402), ki je imel na voljo med drugim tudi že več skladateljevih biografskih podatkov, ovrgel in v svojem prispevku trdi, da je bil protestant. Kasneje se s tem resneje ni nihče več ukvarjal, vendar ga lahko na podlagi znanih prijateljev (Magister Joannes Willkofer iz Regensburga), tiskarjev (vsi trije so bili protestanti), in posvetil (protestantskim koroškim in kranjskim deželnim stanovom ter Melchiorju Putzu mlajšemu) in ne nazadnje samega značaja njegovih skladb Poscha skoraj zagotovo štejem med pripadnike reformirane vere.

⁹ Prim. rodovnik v članku Fabjančič, n. d., 1939, 8 in D. Pokorn, Baroni Khisl in njihovo mecenstvo, v: *Grafenauerjev zbornik*, Ljubljana 1996, 447-459.

Naslovnica skladateljeve instrumentalne zbirke
Musicalische Tafelfreudt (1621).

dar teh verjetno ne bi mogli povezovati s skla- dateljem. V spisih iz let 1635 in 1636 zasledimo Gabriela Wolfa ter med 1602 in 1606 Ivana Franca (*Hans Franz*), ki je bil poveljnik arkebuzarjev v Karlovcu.¹⁰ Zanimivo je, da se je le-ta v nekem pismu leta 1606 podpisal kot Ivan Franc iz Begunj, iz česar bi se dalo sklepati, da je bil sin enega izmed zgoraj omenjenih plemenitenih Poschev.¹¹ Sicer pa bodo na vprašanje, če je morda zares obstajala zveza med ljubljansko družino in skladateljem, lahko dokončno odgovorile šele pri- hodnje raziskave.

Prvi podatek o Poschevi glasbeni poti je iz leta 1618, ko je v posvetilu svoje prve zbirke *Musi- calische Ehrenfreudt*, ali po naše *Veselo glasbeno slavje*, koroškim deželnim stanovom zapisal, da jim služi že četrto leto.¹² Zato lahko sklepamo, da

je v Celovcu prebival vsaj od leta 1614, delal pa je očitno kot organist pri deželnih stanovih, saj se je sam imenoval "der Zeit einer Hochlöblichen Land- schaft in Kärndten bestelten Organist". Če je bil torej Posch zaposlen pri stanovih, bi morala obstajati pismena pogodba, kot jo je za zaposlitev skla- dateljevega sodobnika Paula Peuerla v Steyrju od- kril Karl Geiringer. To domnevo je zadnji leta 1929 v pismu posredoval Josipu Mantuaniju, prvemu slovenskemu muzikologu, ki se je sistematično ukvarjal z našo glasbeno preteklostjo.¹³ Možno bi seveda bilo tudi, da je skladatelj deloval kot neke vrste svobodni umetnik pod okriljem stanov. To hipotezo podpira podatek, da je veliko potoval, in bil odsoten tudi daljša obdobja,¹⁴ kar bi mu redna služba morda ne omogočala.

V začetku leta 1618 se je Isaac Posch poročil z Marijo, rojeno Stružnik (*Struß nig*), iz ugledne ce- lovške meščanske družine.¹⁵ V dokumentu iz leta 1617 izvemo tudi to, da se je njena mati Velicita pred poroko s Tomažem (*Thomann*), članom ce- lovškega mestnega sveta, pisala Senični (*Sännizni*). V 16. in 17. stoletju poznamo Stružnike tudi v Sloveniji. Ena veja se je nastanila na Jezerskem. V letih 1601 in 1602 srečamo v Ljubljani celo Tomaža Stružnika (*Strussniger*).¹⁶ Po priimku sodeč je bila Isaacova soproga slovenskega rodu, na podlagi česar je prav tako mogoče sklepati o skladateljevih morebitnih koreninah tostran Alp. Ker se je skla- datelj poročil s celovško meščanko, je s tem dobil pravico, da zaprosi za sprejem v meščanstvo.¹⁷

Med leti 1617 in 1622 se je Isaac Posch večkrat dokumentirano mudil na Kranjskem. Med majem 1617 in februarjem 1618 je popravil nekaj glasbil (orgle in regal v škofijski cerkvi, pozitiv v njenih zgornjih kapelah, pozitiv v Novi Štifti, klavi- čembalo in majhen star regal, verjetno iz dvorca,

wan/ten gnädig / affectionirt und geneigtes gemüth / ich ihn meinen bey E. Gnad. / und Herrl. in die vier Jahrlang / gehorsamblich zugebrachten diensten / (unter deren *Patroconio* ich auch meistentheils dieses Stück Componiert.) genugsam / gespürt und erfahren: ..."

¹³ Prim. Arhiv Slovenije, Priv. A. XXXIII - Mantuani, fasc. 1 (korespondenca - pismo Karla Geiringerja, 6. oktobra 1928).

¹⁴ To potrjuje tudi dokument v Celovškem deželnem ar- hivu, ki navaja, da so skladateljevi soprogi zaradi odsot- nosti leta 1621 oprostili neke davčne nepravilnosti. Prim. AP 1621, fasc. 53, fol. 153.

¹⁵ Prim. Federhofer, n. d., 1955, 400.

¹⁶ ZALj, Zapisniki mestnega sveta za leti 1601 in 1602, Cod. I/18. Thomann se omenja v zvezi s petimi prav- dami.

¹⁷ Nürnberški tiskar in založnik je, na primer, po poroki z domačinko dobil meščanske pravice. Prim. Th. Wohn- haas, Wagenmann, v: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* 14, 1968, 68, in A. Svetina, Pogoji za sprejem v meščanstvo in pravni položaj ljubljanskih meščanov od 16. do 18. stoletja, v: *Iz starejše gospodarske in druž- bene zgodovine Ljubljane*, Razprave 2, Ljubljana 1971, 155-166.

¹⁰ Prim. AS Stan. I št. 455, fol. 1271-1274.

¹¹ Prim. AS Stan. I št. 455, fol. 1327. Hipotezo o povezavi med Poschi in Khisli ne nazadnje podpira tudi doku- ment, v katerem Ivan Jakob Khisel leta 1602 Ivanu Francu Poschu pošilja 500 renskih guldnov.

¹² Prim. I. Posch, *Musicalische Ehrenfreudt*, Regensburg 1618. Iz posvetila koroškim deželnim stanovom: "An die Wolgebornen Herrn einer Landschafft dess Ertz- herzogthumbs Khärnten ... Weiln aber / Ewer Gnad. Ge- streng und Herrl. gegen der Music und deroselben Ver-

ter orgelski rog¹⁸) v Gornjem Gradu, štajerski rezidenci ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (1560-1630; škof od leta 1597), takrat vodilne osebnosti slovenske protireformacije, ter v bližnji cerkvi v Novi Štifti.¹⁹ Mojster je tja očitno prišel prvič, saj je orgle popravil "tako rekoč za vajo".²⁰ Na izstavljenem računu se je 11. februarja 1618 podpisal kot "Orgelmacher und Organist E. E. Landschafft in Kärnten". Opombe in podpis na računih so doslej edini znani skladateljevi avtografi. Kako je bilo možno, da je Hren za popravilo orgel zaposlil protestanta,²¹ ni povsem jasno. Verjetno zato, ker graditelj orgel takrat na Kranjskem očitno ni bilo, Benečana Vincenza Collono, ki je za njegove orgle skrbel prej, pa morda tudi zaradi beneške vojne (1616-1618) ni mogel poklicati. Sicer pa so katoliki pri najemanju takšnih in drugačnih umetnikov radi zatisnili oči pred njihovo versko pripadnostjo. Tudi protestant Peuerl je postavil nove orgle za katoliškega opata,²² prav tako je dokumentirano, da je škof Hren najemal tudi protestantske slikarje.²³ Do dela je, kakor si že bodi, prišel Isaac Posch, ki je očitno na poti skozi Ljubljano 1. januarja 1618 tam datiral svojo prvo inštrumentalno zbirko *Musicalische Ehrenfreudt* in jo po slu poslal v regensburško tiskarno.²⁴

Na Kranjskem ponovno srečamo Poscha leta 1621, ko je postavil orgle pri frančiškanih v Ljubljani,²⁵ spomladi prihodnjega leta pa je uspešno popravil orgle v stari stolnici, kar je razvidno iz zapisnika kapiteljskih sej z dne 1. junija 1622.²⁶ Tudi trije novo odkriti zapiski v Arhivu Slovenije potrjujejo skladateljevo prisotnost v kranjski prestolnici leta 1621. V zapisnikih deželnih stanov za Kranjsko je na dveh mestih z datumom 11. februar 1621 zabeleženo, da je Isaac Posch, organist na

Koroškem za posvetilo nekaj not od stanov prejel 30 tolarjev po sedemdeset krajcarjev.²⁷ Prvi zapis se očitno nanaša na odlok stanov, drugi pa je potrdilo o izplačilu, ki nam posredno pove, da so skladatelju vsoto izplačali še isti dan. Nadalje je zanimivo tudi to, da v odloku note imenuje "gesangbücher", kar je izraz za vokalno glasbo. Da zares ni šlo za inštrumentalno zbirko *Musicalische Tafelfreudt*, ki jo je prav tako leta 1621 posvetil kranjskim stanovom, potrjuje tretji zapis, ki je dekret o posvetitvi motetov.²⁸ To po vsej verjetnosti pomeni, da je Posch vsaj del svojih duhovnih koncertov napisal že leta 1621 oziroma celo prej.

Leta 1621 je pod naslovom *Musicalische Tafelfreudt* ali *Veseli glasbeni banket* v Nürnbergu dal natisniti drugi del svojih "odorum convivialium" ("pirovanjskih od").²⁹ Isaac Posch je očitno umrl proti koncu leta 1622, vsekakor pa pred binkoštni 1623, ko je njegovo zbirko duhovnih koncertov *Harmonia concertans* postumno izdala njegova vdova. Ta v uvodu med drugim toži, da je ostala sama z nepreskrbljenim otrokom, verjetno hčerko,³⁰ zaradi česar upravičeno sklepamo, da je skladatelj umrl nepričakovano in v mladih letih. To dokazuje tudi njegov namen, da izda še tretji del inštrumentalnih skladb za "muziciranje" ob mizi.³¹ Glede Poschevega življenjepisa nam je znan še podatek, da je 28. septembra 1622 njegova žena v Celovcu prodala rog.³² Na podlagi tega dokumenta je Karl Geiringer domneval, da je bil skladatelj takrat že mrtev, vendar je prav tako mogoče, da je bil le odsoten, njegova soproga pa v denarnih težavah. Sicer pa so koroški deželni stanovi Mariji Posch še leta 1624 odobrili štiri tolarje in šest guldnov, ker jim je podarila nekaj skladb ("Partes musicales").³³ Marija Posch je po arhivskih

18 Za opis orgelskega roga glej E. Škulj, *Orgle v ljubljanski stolnici*, Ljubljana 1989, 10-12.

19 Prim. Federhofer, n. d., 1962, 78-83. Dokumente iz gornjegrajskih arhivov, ki jih je Federhofer odkril v Gradcu, sedaj hranijo v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani. Splošno za umetniško delovanje škofa Hrena glej tudi A. Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti I in II*, v: *Dela 32*, SAZU, Ljubljana 1988.

20 Prim. Federhofer, n. d., 1962, 79.

21 Prim. opombo št. 8.

22 Prim. Federhofer, n. d., 1962, 82.

23 Prim. Lavrič, n. d., 1988.

24 Prim. Federhofer, n. d., 1962, 81.

25 Prim. zapis v frančiškanski rokopisni kroniki patra Mauraja Fajdige na strani 301: "Anno 1748 opera P. Sigismundi Skerpin factum fuit novum organum a Fre. Josepho Jessenco laico professore ordinis minorum huius provinciae alumno Ar. 7. lerio, et organista nam organum anno 1621 D. Isaac Posch organista factum reparari non potuit." Prvi je ta podatek objavil Rafko Fabiani v članku *Orgle v ljubljanskih cerkvah*, *Kronika slovenskih mest* 2, 1935, 164.

26 Prim. Höfler, n. d., 1978, 51; NŠALj, kap. seje, 1. junij 1622 "organum per Isaac et restauratum" in E. Škulj, *Orgle v ljubljanski stolnici*, Ljubljana 1989, 10.

27 Arhiv Slovenije, Stan. I, št. 888, fol. 364v: "Exp. Isakhen Posch Organisten in Khärnden, wegen ihr dedication 30 taller zu 70 K" in Stan. I, št. 888, fol. 464: "Verrer / Isaakh Poschen Organisten in Kherenden dedication etlicher gesangbücher" in na naslednji strani še (fol. 464v) "Schluß / wegen der dedicierte gesangbücher den Organisten dreysig taller zu 70 K".

28 Arhiv Slovenije, Registraturs Protokol, Stan. I, št. 860, fol. 128: "Decreta / Isaakhen Posch per dedicierte Mutetten".

29 I. Posch, *Musicalische Tafelfreudt. Das ist: Allerley neuer Paduanen und Gagliarden mit 5. deßgleichen Intraden und Couranten mit 4. Stimmen*, Nürnberg 1621.

30 V latinskem posvetilu zbirke Melchiorju Putzu pravi, da je ostala sama "cum pupillo", kar pomeni dečkom, drugič pa "cum pupilla pauperrima", kar pomeni z ubogo deklico. Ker se drugič v ženskem spolu pojavljata tako samostalniki kot pridevniki, sklepam, da je šlo pri prvi obliki za tiskovno napako, saj stoji na koncu moško obrazilo -o namesto ženskega -a.

31 Prim. uvod v *Musicalische Tafelfreudt* (1621): "... werde ich auch den dritten Theil dergleichen Compositionen an Tag zu geben verursacht werden."

32 Geiringer, n. d., 1930, 56. Dokument se hrani v koroškem Deželnem arhivu v Celovcu, Mst. 55., fol. 119.

33 Prim. izvirnik v celovškem Deželnem arhivu: Ständ. A. Hs. - Registraturbuch 1624, fasc. 278, fol. 6.

virih sodeč v Celovcu prebivala še leta 1635.³⁴

Z življenjem in delom skladatelja, organista in izdelovalca orgel, Isaaca Poscha sta se resneje ukvarjala dva avstrijska muzikologa, Karl Geiringer in Hellmut Federhofer, omenjali pa so ga tudi drugi pomembni muzikologi z začetka tega stoletja, na primer Eitner, Norlind, Nef, Nettel, Riemann in drugi. Doslej najizčrpnejša študija o skladateljevem življenju in delu izpod peresa Karla Geiringerja je izšla leta 1930.³⁵ Isaaca Poscha je štel za enega najpomembnejših skladateljev z začetka 17. stoletja.³⁶ Pri orisu njegove življenjske poti se je opiral predvsem na uvode v glasbene zbirke in le deloma na takrat še pomanjkljivo gradivo iz Deželnega arhiva v Celovcu.³⁷ Karl Geiringer je leta 1930 Poscheva glasbena dela tudi natančneje analitično opredelil in ocenil. Leto pred tem je objavil tudi transkripcijo Poscheve zbirke *Musicalische Tafelfreude* v zbirki *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* 70 (Dunaj, 1929), in med leti 1968 in 1972, v *Series of Early Music* 1, 4 in 6 (Santa Barbara), še zbirko *Harmonia concertans*.

Leta 1955 je skladateljevo biografijo z novimi podatki dopolnil Hellmut Federhofer,³⁸ ki očitno še ni vedel za podatek o Poschevem delu v Ljubljani leta 1621, katerega je sicer že dvajset let prej objavil Rafko Fabiani.³⁹ Federhofer je Poschev življenjepis obogatil z novimi podatki iz celovškega Deželnega arhiva. Tako navaja zapisnik celovškega mestnega sveta z dne 12. decembra 1617, ki posredno potrjuje, da se je skladatelj naslednje leto poročil z Marijo Strussnig.⁴⁰ Nadalje je pomembni tudi reverz, ki ga je 3. aprila 1618 podpisala Marija v imenu svojega moža, ki je bil službeno odsoten.⁴¹ Zapis dokazuje, da je Isaac Posch veliko potoval na Kranjsko in morda tudi drugam. Sicer pa to, da je moral kot organist in izdelovalec orgel veliko potovati, za tisti čas ni bilo nič nena-

**Allen Edlen vnd Schwürdigen/
Wolgeborenen / Edlen vnd Bestrengen Herrn / N.
vnd N. Einer Ersamen löblichen Landschaft in Crain / von
Prälaten / Herrn vnd Ritterschafft etc. Meinen geneigten vnd
Hochgebetenden Herren.**

E haben die Alten pflegen zu sagen: quod Artem quævis terra alat. Das dem also / bezeugen nicht allein des berühmten Malers Apellis, des fürtrefflichen Eucharisten Arionis, vnd vieler anderer gewaltige Exempla, sondern auch die tägliche erfahrung. Waim dann in dem Hochlöblichen Fürstenthumb Crain / so wol von Prälaten vnd Herren / als anderes Stands Personen / die löbliche Kunst der Music, vnd derselben vertvanden nicht allein gebürlich respectiret vnd in acht gehalten / sondern auch mit sonderbarer gnad vnd beförderung (zumassen ich vor diesem selbstem im werck gespüret vnd erfahren) jederzeit bedacht worden: So hab ich demnach diesen andern Theil meiner Compositionen, so über die Tafel zu Musiciereu täglich vnd dammenthero diß Opus Musicalische Tafelfreude in iculiert wirdt / E. Gnad. Best. vnd Herrl. in gehorsam zu dediciren nicht vmbgehen können / welches auch E. Gn. Best. vnd Herrl. ich hienit in Unterthänigkeit offeriret haben will / gehorsamlich bittend / dieselben solches in gnaden von mir auff vnd annemen / wie auch ihnen zur recreation geneidig belieben lassen / vnd noch ferners meine geneidige Herrn sein vnd verbleiben wollen. Elagen, furt den 25. Martij / Anno 1620.

E. Gn. Best. vnd Herrl.

Direktor, vnger vnd gehorsamer

Isaac Posch Organist.

A a ij

*Grb vojvodine Kranjske in posvetilo kranjskim
deželnim stanovom.*

vadnega.⁴² Naj omenim še navedbe z dne 24. decembra 1622, ko se Maria še ni imenovala "vdova", in 31. marca 1623, ko se je tako sama označila.⁴³ To pomeni, da je skladatelj umrl med tema dvema datumoma. Sledi še nekaj manj pomembnih po-

³⁴ I. Posch, *Harmonia concertans. Id est: Cantiones sacrae (quas Concertus Itali vocant) I. II. III. & IV. Voc., tam vivae Voci, quam Organo caeterisq. Instrumentis musicis accomodatae*. Norimbergae (1623). Uvodno posvetilo je napisala Poscheva vdova Marija za binkošti 1623, delo pa je posvetila "Melciorju Putzu iz Kirchhaimegka, svetniku njegovega visočanstva g. Ferdinanda II."

³⁵ Prim. Geiringer, *n. d.*, 1930, 57-66.

³⁶ Prim. Arhiv Slovenije, Priv. A. XXXIII - Mantuani, fasc. 1, pismo Karla Geiringerja, 6. oktober 1928.

³⁷ Prim. Geiringer, *n. d.*, 1930. Geiringer je poznal le naslednje podatke iz protokolov koroških deželnih stanov: citat iz leta 1635, da so stanovi Mariji za usluge pokojnega moža naklonili 20 tolarjev (Geiringerjev članek: str. 56, op. 17), opombo 19. marca 1521, da je Isaac Posch za svoje note prejel 20 goldinarjev (str. 56, op. 18) in zapis 28. septembra 1621, da je Marija za prodani rog dobila 200 goldinarjev. (str. 56, op. 19).

³⁸ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1955, 339-404.

³⁹ Prim. Fabiani, *n. d.*, 1935, 164.

⁴⁰ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1955, 402, op. 133.

⁴¹ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1955, 400, op. 122.

⁴² Prim. L. Šaban, *Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj*, v: *Rad JAZU* 385, Zagreb 1980, 5.

⁴³ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1955, 402, op. 134.

datkov iz let 1622 do 1625.⁴⁴ Račune iz gornje-grajskega arhiva, ki govorijo o skladateljevem delu za škofa Tomaža Hrena, je Federhofer objavil leta 1962.⁴⁵

Na Slovenskem se je z Isaacom Poschem prvi ukvarjal Josip Mantuani, ki je v zvezi s tem v letih 1928 in 1929 izmenjal nekaj pisem s Karlom Geiringerjem.⁴⁶ Mantuanijeve trditve o Poschu⁴⁷ so sicer v marsičem netočne in celo napačne, vendar so njegovi spisi pomembni zato, ker je na Poscha, kot na del slovenske glasbene dediščine, vsaj opozoril.⁴⁸ Radics ga, na primer, v *Frau Musica in Krain* leta 1877 ne omenja. Za Mantuanijem je Dragotin Cvetko v *Zgodovini glasbene umetnosti na Slovenskem* Poschu namenil precej prostora in med drugim po Fabianiju prvič v muzikološki literaturi objavil podatek o Poschevem delu za ljubljanske frančiškane leta 1621. Novi arhivski podatek o Poschu je nato leta 1978 priobčil Janez Höfler, ki je odkril beležko v ljubljanskem škofijskem arhivu, da je Posch leta 1622 popravljaj orgle tudi v ljubljanski stolnici.⁴⁹ Krajši sintetični prikaz skladateljevega življenja in dela je leta 1989 v zborniku referatov izdal Danilo Pokorn.⁵⁰ O skladateljevem delu v zvezi z orglami je istega leta na kratko pisal tudi Edo Škulj.⁵¹ Novi arhivski podatki⁵² se skladajo z doslej znanimi dejstvi o Poschevem življenju. Vse dosedanje gradivo torej potrjuje, da je Isaac Posch od maja 1617 do pomladi 1622 deloval tudi na Kranjskem in spodnjem Štajerskem (Gornji Grad in Nova Štifta).

Ohranili so se štirje Poschevi glasbeni tiski. Prvi zbirki vsebujeta inštrumentalne skladbe, ki so primerne za izvajanje na plemiških pojedinah in svatbah, tretja je vokalna, zadnja pa je skupni ponatis prvih dveh. Skladateljevo prvo zbirko *Musicalische Ehrenfreudt* je leta 1618 v Regensburgu natisnil tiskar Matthias Mylius.⁵³ Zanimivo je, da je skla-

datelj uvodno posvetilo datiral v Ljubljani na novega leta dan 1618, naslovil pa ga je na koroške deželne stanove, ki so natis očitno tudi denarno podprli. Zbirko sestavljajo štiri ballete in petnajst trojic, gagliarda (oziroma v zadnjih treh primerih couranta) - nemški ples (= *Tanz*) - poples (= *Proportio*). Kot avtor sam opozarja v uvodu, so ballete namenjene za razvedrilo ob mizah blagorodne gospode, medtem ko so trojice plesov, ki jim sledijo, primerne tudi za ples po jedi.

Poschevi plesi so urejeni v suite treh stavkov, ki so med seboj deloma povezani z variacijskim principom. Uvrščamo jih med ansambelske suite, ki so v avstrijsko-nemškem prostoru cvetele v letih od 1609 do 1618. Zbirka je glasbeno-zgodovinsko še posebno pomembna in zanimiva zato, ker sodi med najmlajše primere notnih tiskov, ki omenjajo tudi dejanski ples. Avtor v uvodu namreč opozarja, da so predvsem poplesi primerni za najboljše plesalce, kar je zaradi koreografskih značilnosti lahko razumeti. Poples je bil podoben gagliardam, za katere je znano, da so bile zelo hitre, z veliko poskoki, skoki, obrati in podobnim, torej primerne le za najboljše gibke mlade plesalce. Velikokrat se je zgodilo, da je akrobatski del izvajal le plesalec, plesalka pa je samo gledala.⁵⁴ Ščasoma to tako rekoč ni bil več ples v pravem pomenu, saj se je spremenil v priložnost za razkazovanje akrobatskih spretnosti.⁵⁵

Po očitnem uspehu prve zbirke, se je Posch odločil za izdajo drugega dela inštrumentalnih plesov, ki ga je naslovil *Musicalische Tafelfreudt*⁵⁶ in ga je leta 1621 v Nürnbergu natisnil Abraham Wagenmann, poleg Kauffmanna in Halbmeyerja eden najbolj aktivnih mestnih tiskarjev in založnikov.⁵⁷ Vsak glasovni zvezek vsebuje tudi posvetilno pismo, ki je za zgodovino glasbene umetnosti na Slovenskem še posebno zanimivo, saj je Isaac

⁴⁴ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1955, 403, op. 136 in 137.

⁴⁵ Prim. Federhofer, *n. d.*, 1962.

⁴⁶ Prim. Arhiv Slovenije, Priv. A. XXXIII - Mantuani, fasc. 1, 3 pisma Karla Geiringerja.

⁴⁷ Prim. J. Mantuani, Razvoj slovenske glasbe, *Cerkveni glasbenik* 57, 1934, 99.

⁴⁸ Bolj točni so njegovi zapiski, ki so pod naslovom Gradivo za zgodovino glasbe ohranjeni v Rokopisni zbirki NUK, inv. št. 6/58. Verjetno so nastali že po izidu Geiringerjevega članka leta 1930. Zanimiva je tudi opomba v Mantuanijevem seznamu odposlanih pisem, kjer piše, da Geiringerju odgovarja, da "o Poschu ni dobiti niti črtice v naših arhivih" (NUK - Rokopisna zbirka, 6/58).

⁴⁹ Prim. Höfler, *n. d.*, 1978, 51, op. 41.

⁵⁰ Prim. Pokorn, *n. d.*, 1989, 465-474.

⁵¹ Prim. Škulj, *n. d.*, 1989, 10.

⁵² Prim. opombe št. 27, 28 in 33.

⁵³ To je latinizirana oblika imena Matthäus Müller. Slednji je bil v letih od 1608 do 1626 eden vidnejših protestantskih tiskarjev v Regensburgu. Prim. A. Scharnagl, Regensburg, v: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* 11, 1963, stp. 118 in J. Benzing, Die Buchdrucker des 16.

und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet, v: *Beiträge zum Buch- und Bibliothekswesen* 12, ur. W. Bauhuis, Wiesbaden 1963, 363-364.

⁵⁴ Prim. C. Sachs, *World History of the Dance*, New York 1963, 1. poglavje.

⁵⁵ Prim. M. Wood, *Some Historical Dances; Their Manner of Performance and Their Place in the Social Life of the Time*, London 1952, 93.

⁵⁶ Edini primer v celoti ohranjene zbirke hrani Glasbeni oddelek Državne in univerzitetne knjižnice v Hamburgu, zbirko brez drugega sopranskega glasu ima Univerzitetna knjižnica v Uppsali in prvi sopranski glas hranijo v Spodnjesaški deželni knjižnici v Hannoveru. Prim. *RISM - Einzeldrucke vor 1800* 7 (A/17), ur. K. Schlager, Kassel-Basel-Tours-London 1978, 18-19.

⁵⁷ Abraham Wagenmann je deloval kot tiskar in založnik v Nürnbergu med leti 1593 in 1632. Prim. J. Benzing, *n. d.*, 1963, 341; Th. Wohnhas, *Nürnberger Gesang-buch-drucker und Verleger im 17. Jahrhundert*, v: *Festschrift Bruno Stäblein zum 70. Geburtstag*, Kassel 1967, 314-315; isti, *n. d.*, 1968, 68 in isti, *Die Endter in Nürnberg als Musikdrucker und Musikverleger; Eine Übersicht*, v: *Queltestudien zum Musik*, ur. K. Dorfmueller, Frankfurt 1972, 197.

Posch zbirko posvetil plemenitim Kranjcem, prelatom, gospodom in vitezom, ki "glasbo ne le spoštujejo, temveč jo tudi s posebno milostjo pospešujejo". Posvetilo je na eni strani dokaz, da so to vrsto glasbe po domovih izvajali tudi kranjski plemiči in cerkveni gospodje, po drugi pa je bil tak uvod stereotipna formula, s katero se je skladatelj mecenom zahvalil za denarno podporo. Poscha so morali torej kranjski deželni stanovi dobro poznati in ga ceniti. V uvodu izvemo tudi to, da so se take plesne skladbe izvajale pri mizi. V tem primeru se zaradi zapletene glasbene strukture skoraj gotovo niso tudi plesale. Uvodu sledi nagovor, namenjen bralcu oziroma izvajalcu. Tu govori o glasbenih posebnostih in novostih skladb, o čemer več v nadaljevanju. Kot je bilo v tistem času v navadi, je tudi v tej zbirki objavljena posvetilna pesem, ki jo je za Poscha tokrat napisal podrektor protestantske gimnazije v Regensburgu Johannes Willkofer, ki skladatelja imenuje svojega najboljšega, oz. najslajšega prijatelja ("Amicum suum mellitis").⁵⁸

Posch, ki se je v prejšnji zbirki pokazal kot mojster suite, se je tokrat omejil na starejšo tradicijo združevanja dveh kontrastnih plesov, prvega počasnega v dvodobni meri in drugega hitrega v tridobni meri. Zbirka vsebuje devet parov petglasnih paduan s sledečimi gagliardami in dvanajst parov štiriglasnih intrad s courantami. Njegovi petglasni stavki so, tako po svoji gradnji kot tudi po povezovanju v pare in izrazito neplesnemu značaju, blizu anglo-nemškemu stilu prejšnjega desetletja. Kažejo razvit zgodnjebaročni stavek in precejšnjo mero stilizacije plesnih stavkov. Take stavke je skladatelj sam označil kot one, "die ihr sonderliche gravitet haben wollen". Izraz gravitas tu v smislu zgodnjebaročnega idioma pomeni kompozicijsko težino, se pravi izdelanost glasbene strukture. Briljantnost Poschevega inštrumentalnega stavka odločno kaže na jug, dočim sama oblika izvira iz starejše severnjaške tradicije.

Podobno so oblikovani tudi skladateljevi štiriglasni pari intrada-couranta, ki pa so nekoliko lahkotnejši in hitrejši, "... was Krischer ... gebrauchen sich auch einer geschwinden Mensur". Posebno mesto nedvomno zavzema par XI, ki ga je avtor značilno naslovil *Ludit Author Chromatice*, s čimer

je nakazal nenavadnost intrade in courante. Taki primeri so bili celo v tedanji italijanski glasbi še redki in Poschu gre vsekakor prvenstvo v južnonemškem prostoru.

Zbirka vsebuje še nekatere druge novosti, na katere se je zdelo celo avtorju v navodilih potrebno opozoriti izvajalce - da naj pri nekaterih padunah in gagliardah dobro pazijo na črki P. (pian) in F. (forte), kajti pri P. gre za "tiho zadržanost", pri F. pa "krepko in živahno gibanje strun". Nato pa nadaljuje: "in ker je med njimi nekaj skladb, ki bi se lahko sprva zdele nekoliko tuje in nenavadne, bi rad, tretjič, opozoril bralca, ki se spozna na glasbo, naj se ne pusti prestrašiti, temveč naj si jih z vztrajno vajo prisvoji, potem pa bo zlahka začutil, kako so mišljene." Posch je bil v nemško-govorečem prostoru nedvomno eden prvih, ki so dinamiko predpisovali in to povrh še z modernima okrajšavama. Podobne oznake v inštrumentalni glasbi pred Poschem najdemo le pri nekaterih italijanskih mojstrih.

Poscheva tretja zbirka *Harmonia concertans*⁵⁹ je vokalna in skladatelj jo je nameraval posvetiti "istim blagohotnim in nadvse darežljivim koroškim in kranjskim mecenom". Ker ga je smrt očitno prehitela, se je njegova vdova odločila, da se v uvodu, datiranjem ob binkoštih 1623, pokloni Melchiorju Putzu iz Kirchhaimbegka, svétniku njegovega visočanstva g. Ferdinanda II. Zbirko *Harmonia concertans* je natisnil in založil Simon Halbmeier⁶⁰ v Nürnbergu leta 1623 in vsebuje zgodnje primere latinskih duhovnih koncertov, oziroma monodičnih motetov za različne skupine glasov in spremljavo continua. Po Halbmeierjevih katalogih sodeč, so delo ponatisnili še leta 1624,⁶¹ za kar pa ni drugih dokazov ali ohranjenih tiskov. Ker Poscha lahko s precejšno gotovostjo štejejo med protestante - nikjer namreč ni zabeleženo, da bi bil kakor koli neposredno povezan s katoliško cerkvijo na Kranjskem ali Koroškem, kjer se je kljub prepovedi v začetku 17. stoletja še posebno med

⁵⁸ To prijateljevanje, pa tudi skladateljev prvi tisk kažeta, da je Posch vzdrževal stike s tem mestom. Menim, da bi bilo treba te zveze še preučiti, saj nenazadnje ne bi bilo nemogoče, da bi bil skladatelj študent te gimnazije, kjer zasledimo tudi njegovega slavnega sodobnika Valentina Haussmanna. Joannes Willkofer, ki je v tisku napačno napisan kot Wilcouer, leta 1584 študiral v Wittenbergu, leta 1607 je postal Magister in 1609 Laurea Poetica. Od 1609 do 1622 je bil podrektor protestantske *Gymnasium Poeticum* v Regensburgu. Glede podrektorja Joannesa Willkoferja glej tudi Federhofer, n. d., 1955, 401 in Höfler, n. d., 1978, 56.

⁵⁹ Edini popolni izvod se nahaja v Frankfurtu, posamezne glasovne zvezke pa hranijo knjižnice na Dunaju, v Dresdnu, Saalfeldu, Londonu, Wrocławu in Uppsali. Prim. *RISM - Einzeldrucke vor 1800* 7 (A/I/7), ur. K. Schlager. Kassel (1978), str. 18-19. Glede te zbirke prim. Geiringer, n. d., 1930, 66-75; Höfler, n. d., 1978, 53-56 in A. Kirwan-Mott, *The Small-Scale Sacred Concertato in the Early 17th Century I*, Cambridge, Mass. 1981, 178-183.

⁶⁰ Tudi Halbmeier oz. Halbmaier je bil protestantski tiskar. Glasbeni tiski v njegovem opusu niso v ospredju, saj jih je med 299 enotami le 17. V Nürnbergu je deloval med 1609 (sprva pri G. L. Fuhrmannu in od 1519 samostojno) in 1632. Prim. Benzing, n. d., 1963, 342; L. Sporhan in Th. Wohnhaas, *Simon Halbmaier (1587-1632), Buchdrucker in Nürnberg*, v: *Archiv für Geschichte des Buchwesens* 6, 1965, stp. 899-936; Th. Wohnhaas, n. d., 1967, 310; in isti, n. d., 1968, stp. 68.

⁶¹ Prim. L. Sporhan in Th. Wohnhaas, n. d., 1965, stp. 928.

plemstvom uporno držala reformirana vera⁶² - lahko upravičeno sklepamo, da so bili njegovi latinski koncerti namenjeni reformiranemu bogoslužju, morda predvsem v zasebnih plemiških krogih na Koroškem in Kranjskem. Večina besedil je iz stare zaveze, predvsem iz psalmov. Številne predloge niti niso izrecno liturgične; več jih je prevzetih iz Visoke pesmi. Pri Poschu povsem pogrešamo Marijine in svetniške tekste.

Že v naslovu se skladatelj sklicuje na italijanske vzore, saj je svoje skladbe opisal kot "SVETE PESMI (kakršne ITALIJANI imenujejo KONCERTE)", v uvodu bralcu omenja, da so bile skladbe Lodovica Grossija da Viadana (ok. 1560-1627) glavna pobuda in vzor za njegove koncerte. Naš skladatelj je očitno odlično poznal novi italijanski concertato stil. Bil je tudi eden izmed prvih protestantskih skladateljev zgodnje monodične glasbe, ki je v svojo zbirko dvainštiridesetih koncertov vključil kar dvanajst solističnih motetov. Poschevi koncerti so napisani za en do štiri glasove in oštevilčeni bas (*Partituro*), ki se izvaja na orglah in včasih še z neobveznim basovskim godalom. Pri petih motetih so nekateri glasovi izrecno namenjeni določenim označenim glasbilom, kornetom, violonom ali pozavnam. Ostali pevski glasovi pa so seveda lahko podvojeni ali pa nadomeščeni z ustreznimi glasbili.

Leta 1626 sta sredi vojne vihre (tridesetletna vojna 1618-1648) v skupni izdaji izšli obe Poschevi instrumentalni zbirki. Pod naslovom *Musicalische Ehn- und Tafelfreudt* ju je v Nürnbergu natisnil in založil Abraham Wagenmann,⁶³ ki je že leta 1621 tiskal zbirko *Musicalische Tafelfreudt*. Morda se je založnik prav zaradi tega, in pa seveda povpraševanja po tovrstni glasbi, odločil za skupni ponatis.

Danilo Pokorn v članku *Obraz iz glasbenega baroka na Slovenskem: Izak Posch*⁶⁴ omenja še en osemglasni motet, ki ga pripisuje Poschu. Gre za motet *Quem vidistis pastores*, ki ga v razdelku

Cantus Cartacei omenja *Inventarium Librorum Musicalium Ecclesiae Cathedralis Labacensis* (1620). Navedba se glasi: "(deest) *Quem vidistis pastores Isaac Possii a 8*".⁶⁵ Poschevo avtorstvo tega moteta je na podlagi več podrobnosti nekoliko dvomljivo. Prvič je pisava priimka napačna, kar je sicer tudi pri navedbi dela *Musicalische Tafelfreudt*, zato to niti ne bi bilo moteče, če v seznamu ne bi bilo kar pet navedb del graškega skladatelja Georga Possa,⁶⁶ ki je vedno, in pravilno(!), naveden kot Poss. Drugič pa nam doslej ni znan podatek, da bi Isaac Posch skladal tudi motete za kar osem glasov, saj je vendar v svoji zbirki *Harmonia concertans* želel posnemati italijansko prakso, kjer je bilo v modi čim manj glasov, po možnosti en sam s continuom. Po drugi strani pa je znano, da je Georg Poss pisal maše in motete za osem glasov. Glede na značaj znanih del Georga Possa bi torej tudi ta motet, ki je očitno že v času nastanka Inventarja manjkal, sodil v njegov opus. Veliko pravopisnih napak v seznamu muzikalij pa bi morda opravičevalo tudi zamenjavo imena Isaac za Georg. Avtorstvo moteta *Quem vidistis pastores* sicer lahko pripišemo enemu ali drugemu, opusov letih pa tako ali tako neznani notni zapis seveda ne more nič spremeniti.

Poscheva dela so bila tako cenjena, da so jih tudi pozneje vključevali v večje zbirke. Tako ga v zbirki, ki jo je v letih 1637 in 1638 izdal Collegium musicum v Nordhausu, zasledimo ob tako zvenelih imenih kot sta Lodovico Viadana in Jacopo Finetti.⁶⁷ Iz uvoda v zbirko lahko jasno razberemo, da so občudovali predvsem Poschevo skladateljsko tehniko, ki jo je pokazal v duhovnih koncertih. Sicer pa so posamezne skladbe iz njegovih zbirk tudi v nekaterih antologijah, kot so *Amoenitatum musicalium Hortulus* (Leipzig, 1622), *Deliciae sacrae musicae* (Ingolstadt, 1626) in *Fasciculus Primus...* ter *Fasciculus Secundus Geistlicher wolklingender Concerten* (Goslar, 1637 in 1638), kjer so Poschevi moteti natisnjeni ob delih Schütza, Scheidta, Scheina in Michaela Praetoriusa.⁶⁸ Za Poscheva dela, še posebno njegove duhovne koncerte, lahko upravičeno trdimo, da so odličen primer spleta nemških in italijanskih glasbenih elementov, tako značilnih za slovensko področje, ki je bilo že od nekdaj enakovredno vključeno v stilno podobo Srednje Evrope.

⁶² Geiringerjevo predpostavko, da je bil Posch organist v katoliški cerkvi sv. Egidija v Celovcu, je Federhofer že leta 1953 ovrgel kot nemogočo, saj je kot organist tam dokumentiran Melchior Suttor. Prim. H. Federhofer, *Die Musikpflege an der Klagenfurter Stadtpfarrkirche St. Egid im 17. und 18. Jahrhundert, Carinthia I* 143, 1953, 432-433 in isti, *n. d.*, 1955, 393. Prim. tudi H. Rumpfer, *Sozialer Wandel und Gegenreformation in Klagenfurt, v: Katoliška prenova in protireformacija v notranje-avstrijskih deželah 1564-1628*, ur. W. Drobesh, Celovec 1994, 573-587.

⁶³ Do danes se ni ohranil niti en celoten izvod tega dela. En izvod basovega glasu hrani Glasbena zbirka Avstrijske narodne knjižnice na Dunaju pod signaturo MS 5830, po en izvod drugega sopranskega in altovskega glasu pa ima Glasbena knjižnica mesta Leipzig. Prim. tudi *RISM - Einzeldrucke vor 1800* 7 (A/17), ur. K. Schlager, Kassel (1978), str. 19.

⁶⁴ Prim. Pokorn, *n. d.*, 1989, 471.

⁶⁵ Navedba je povzeta po Höflerjevi transkripciji, kjer ima zaporedno številko 133. Prim. Höfler, *n. d.*, 1978, 142.

⁶⁶ Glede Georga Possa prim. H. Federhofer, *Musikpflege und Musiker am Grazer Habsburgerhof der Erzherzöge Karl und Ferdinand von Innerösterreich (1564-1619)*, Mainz 1967, 195-198.

⁶⁷ Prim. Geiringer, *n. d.*, 1930, 57 in Cvetko, *n. d.*, 1958, 350, op. 206.

⁶⁸ Prim. K. Geiringer, Isaac Posch, v: *MGG* 10, 1962, stp. 1510; Höfler, *n. d.*, 1978, 56 in Pokorn, *n. d.*, 1989, 471.

Italijanske zglede bi Posch lahko spoznal tako v katerem izmed nemških središč instrumentalne glasbe, na primer Nürnbergu ali Regensburgu, kot tudi na Koroškem in Kranjskem, kjer je deloval, pa tudi Italija je bila tako rekoč pred vrati. V Ljubljani bi, na primer, prav lahko slišal izvedbo katere izmed zbirk Giacomina Gorzanisa (ok. 1520 - med 1575-1579), enega od pomembnih italijanskih ustvarjalcev variacijske suite za lutnjo. Gorzani je kar dve zbirki posvetil članom ljubljanske mecenške družine Khislov, zato lahko upravičeno sklepamo, da so njegova dela v kranjski prestolnici poznali in izvajali.⁶⁹ Sicer pa je tudi Posch v posvetilu zbirke *Musicalische Tafelfreudt* leta 1621 kranjskim deželnim stanovom poudaril, kako je v tej deželi cenjena glasbena umetnost.

V mestih so že od nekdaj obstajali stalni in priložnostni glasbeni sestavi. V Ljubljani je že sredi 15. stoletja deloval poklicni ansambel muzikov instrumentalistov.⁷⁰ Sicer pa so tam od leta 1544 organizirano delovali mestni piskači, katerih število po pravilu ni smelo preseči štiri, od leta 1571 mestni goslači, ki so bili iz socialno šibkejših slojev in so se poleg muziciranja ukvarjali še z drugimi poklici, igrali pa so tako na gosli kot tudi ostale strunske instrumente, in od 1600 še deželni trobentači, ki so imeli štiri člane, tri trobentače in enega pavkista in katerih osnovna zadolžitev je bila udeležba na vojaških pohodih; večina trobentačev je obvladala tudi druge instrumente - veliko virov 17. in 18. stoletja omenja, da so igrali ob raznih praznovanjih in slovesnostih, na primer regatah, otvoritvah, pri obedih, ob porokah ipd.⁷¹

Za možne izvedbe Poschevih instrumentalnih skladb so najbolj zanimivi piskači, ki so poleg igranja na pihala, kornete, različne flavte in pozavne, gojili tudi muziciranje na godalih in drugih glas-

bilih, celo instrumentih s tipkami, na primer, klavikordu.⁷² Poučevali so otroke meščanov in za svoje potrebe so jih lahko najemali tudi deželni stanovi. Plačevalo jih je mesto, za dodatni zaslužek pa jim je župan lahko izdal dovoljenje, da so igrali tudi za posamezne gostilničarje, meščane in plemiče. Protestantski piskači so se leta 1598 za približno dve leti umaknili v Celovec, nato pa so sedaj katoliški piskači začeli ponovno delovati v Ljubljani. Celovec je kot mesto koroških deželnih stanov in zadnja trdnjava protestantizma notranjeavstrijskih dežel še globoko v 17. stoletje sprejemal in gostil mnoge protestante, ki so pobegnili iz dežele Kranjske in od drugod.⁷³ Možno bi bilo seveda lahko tudi to, da je prav na ta način v koroško prestolnico prišel tudi skladatelj Isaac Posch.

Za izvajanje posvetne glasbe, kamor sodita tudi obe Poschevi instrumentalni zbirki, so bile verjetno pomembne tudi zasebne plemiške kapele, o katerih pa žal nimamo nobenih konkretnih podatkov, čeprav lahko sklepamo, da so v 17. stoletju vsaj Turjaški vzdrževali svoje glasbenike.⁷⁴ Vemo le, da so tudi kranjski plemiči z mecenstvom pomagali nekaterim skladateljem posvetne glasbe, že omenjenemu Gorzaniisu, pa Ferraboscu, Balbu, Biancu in seveda Poschu. Glasbeniki so povečini delali tako za cerkveno kot za posvetno gospodo. Značilen primer je prav Isaac Posch, ki je izdelal in popravljaj orgle za ljubljanske frančiškane in škofa Hrena, s svojimi glasbenimi deli pa je skrbel za razvedrilo in pobožnosti posvetne gospode, ki je predstavljala večino v deželnih stanovih.⁷⁵

Da je bilo glasbeno življenje konec 16. stoletja, pa verjetno tudi še v prvih desetletjih 17. stoletja v Ljubljani na višku, nam dokazujejo tudi poročila o knjižnih in notnih fondih kranjskih plemičev. Boga-te knjižnice so imeli Turjačani in Khisli,⁷⁶ z glas-

⁶⁹ Prim. Pokorn, n. d., 1996. Khislom sta posvečeni Gorzani zbirki *Intabolatura di liuto di messer Iacomo Gorzani cico pvgliese, habitante nella città di Trieste... Libro primo*, Venezia 1561 (posvečena Hannsu, oz. Janžu Khislu) in *Il primo libro di napolitane ariose che si cantano et sonano in leuto*, Venezia 1570 (posvečena Georgu, oz. Juriju Khislu). Prim. tudi A. Rijavec, *Glasbeno delo na Slovenskem v obdobju protestantizma*, Ljubljana 1967, 115-117 in J. Sivec, *Stilna orientacija glasbe protestantizma na Slovenskem*, *Muzikološki zbornik* 19, 1983, 20-21.

⁷⁰ Podatek o piskaču Andreju iz Ljubljane, ki je kot muzik deloval v Fanu, se ujema z zapisom v dubrovniškem arhivu, ki potrjuje ugotovitev, da je bil sredi 15. stoletja v Ljubljani poklicni ansambel muzikov, v katerem so imeli pomembno vlogo piskači. Gradivo v Zgodovinskem arhivu mesta Dubrovnik nam veliko pove o prvem znanem slovenskem glasbeniku, organistu Franciscu de Pavonibus. Prim. I. Voje, *Dubrovniški arhiv kot vir za slovensko glasbeno zgodovino*, *Zgodovinski časopis* 43, 1989, 198-199.

⁷¹ Prim. A. Rijavec, *Ljubljanski mestni muziki*, *Muzikološki zbornik* 2, 1966, 37-51; isti, *'Deželni trobentači na Kranjskem*, *Muzikološki zbornik* 3, 1967, 32-40.

⁷² Prim. A. Svetina, *Ljubljanski mestni piskači in ljubljanski mestni godbeniki*, *Slovenska glasbena revija* 3 in 4, 1955, 28-29. Priljubljenost vrste glasbil na Kranjskem dokazujejo tudi številne likovne upodobitve, predvsem srednjeveške in po daljšem časovnem premoru tudi baročne. Na freskah so najpogostejše upodobljene dude, različna godala, trobente, lutnje, pozavne itd. Angeli jih ponavadi držijo v pravilnih legah, kar pomeni, da so jih dejansko poznali tudi v naših krajih. Prim. P. Kuret, *Glasbeni instrumenti na srednjeveških freskah na Slovenskem*, Ljubljana 1973, in isti, Angeli z glasbili v Srednji vasi pri Šenčurju in v Gostecah, *Muzikološki zbornik* 9, 1967, 41-46. Primer upodobitve iz 17. stoletja so tudi glasbila, ki jih držijo angeli na Robbovem oltarju v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani.

⁷³ Prim. Rumpel, n. d., 1994, 573-587.

⁷⁴ Prim. J. Höfler, *Glasbena umetnost 16. in 17. stoletja, v: Zgodovina Ljubljane. Prispevki za monografijo*, Ljubljana 1984, 129.

⁷⁵ Podobno je tudi Cecchini, ko je deloval na Hvaru v bližnji Hrvaški, ob redni službi stolnega organista občasno igral tudi za hrvaškega kneza. Prim. E. Stipčević, *Hrvatska glasbena kultura 17. stoljeća*, Split 1992, 46.

⁷⁶ Prim. P. Simoniti, *H kulturnozgodovinski podobi Ljub-*

benega vidika pa je zanimiva predvsem knjižna zapuščina rektorja ljubljanske protestantske gimnazije Adama Bohoriča.⁷⁷ Zbirko je Bohorič ponudil v odkup, ki pa očitno leta 1590 še ni bil izpeljan. Kam so spravili vse te skladbe, ni jasno, morda pa jih je nekaj prišlo tudi v ljubljansko stolnico. Njen inventar iz leta 1620, ki med instrumentalnimi skladbami plesnega značaja navaja Odontiusa, Hagiusa, Praetoriusa, pa Pulitija, Frescobaldija, Marenzija in nenazadnje seveda Poscha, je namreč zgovoren dokaz o prisotnosti takrat sodobne glasbe, tako instrumentalne kot tudi vokalne.⁷⁸ Isaac Posch je imel torej dovolj zgledov in možnosti za izvedbe svojih del na Kranjskem, zato skoraj z gotovostjo lahko trdimo, da so njegova instrumentalna in verjetno tudi vokalna dela v 17. stoletju na današnjem slovenskem ozemlju poznali in izvajali.

ZUSAMMENFASSUNG

Der frühbarocke Komponist, Orgelbauer und Organist Isaac Posch im Erzherzogtum Kärnten und im Herzogtum Krain

Obwohl man von der Familie des Komponisten Isaac Posch (?-1622 oder 1623) nichts Bestimmtes

weiß, kann er mit Sicherheit zu den frühen Schöpfern des slowenischen Musikerbes gezählt werden. Vielleicht könnte man seinen Ursprung auf slowenischem Boden suchen. Die erste sichere Angabe über den Komponisten datiert in das Jahr 1618. In der Widmung seiner ersten Sammlung von Instrumentaltänzen *Musicalische Ehrenfreudt* für die Kärntner Landstände erwähnte er, daß er ihnen bereits das vierte Jahr diene. Daraus kann man schlußfolgern, daß er mindestens seit 1614 in Klagenfurt lebte und offensichtlich als Organist bei den Landständen wirkte. Zwischen 1617 und 1622 sind mehrere Aufenthalte Isaac Poschs in Krain dokumentiert. Zwischen Mai 1617 und Februar 1618 reparierte er einige Musikinstrumente in Gornji Grad (Oberburg), der steirischen Residenz des Ljubljanaer Bischofs Tomaž Hren. In Krain begegnen wir Posch wieder im Jahre 1621, als er von den Krainer Landständen ein Honorar für die Widmung einiger Motetten erhielt und auch eine Orgel bei den Franziskanern in Ljubljana aufstellte. Mit Erfolg reparierte er im Frühjahr des darauffolgenden Jahres die Orgel in der alten Ljubljanaer Domkirche. Im Jahre 1621 ließ er unter dem Titel *Musicalische Tafelfreudt* in Nürnberg den zweiten Teil seiner "odorum convivalium", instrumentaler Tanzstücke, drucken, die während der Mahlzeit gespielt wurden. Das Werk war diesmal den Krainer Landständen gewidmet. Isaac Posch starb aller Wahrscheinlichkeit nach gegen Ende des Jahres 1622, jedenfalls vor Pfingsten 1623, wo seine Sammlung von Kirchenkonzerten *Harmonia concertans* posthum von seiner Witwe herausgegeben wurde. Der Komponist starb wahrscheinlich unerwartet und jung, wovon auch seine Absicht zeugt, noch einen dritten Teil der Instrumentalstücke zum "Musizieren" bei Tisch herauszugeben. Das gelang ihm nicht, wiederholt erschienen sind dagegen im Jahre 1626 in Nürnberg mitten in den Kriegswirren in einer gemeinsamen Ausgabe unter dem Titel *Musicalische Ehm- und Tafelfreudt* die beiden bereits bestehenden Instrumentalmusiksammlungen. Die Werke des Komponisten waren in Europa so sehr geschätzt, daß sie noch später in größere Sammlungen von Kompositionen der berühmtesten Meister aufgenommen wurden. Zur Darbietung der Werke von Isaac Posch gab es in Krain genug Möglichkeiten, deswegen kann man mit Sicherheit behaupten, daß seine Instrumental- und wahrscheinlich auch Vokalmusik im 17. Jahrhundert auf dem heutigen slowenischen Gebiet nicht nur bekannt war, sondern auch gespielt wurde.

ljane v 16. stoletju, v: *Zgodovina Ljubljane. Prispevki za monografijo*, Ljubljana 1984, 121.

77 V prošnji, naslovljeni na deželne stanove, navaja, "da ima v svojem arhivu okoli dva tisoč pesmi, deloma tiskanih, deloma pisanih, in sicer za 8, 7, 6, 5, 4, in 3 glasove, latinske, nemške, italijanske, francoske in tudi slovenske, ki so umetniško in ljubko sestavljene od starih in novih, v glasbi najslavnejših komponistov in ki se morejo uporabljati ne samo v cerkvi, temveč tudi pri drugih imenitnih veseljih (slavjih - uporablja izraz "Freuden", ki ga v tem smislu v svojih naslovih uporablja tudi Posch) in družabnostih ... in se lahko prav dobro izvajajo na različnih instrumentih." Prim. P. von Radics, *Frau Musica in Krain*, Ljubljana 1877, 15.

78 Prim. fotokopije inventarja v NUK - Rokopisna zbirka, inv. št. 6/63, str. (5)v in Höfler, n. d., 1978, 131-157 (transkripcija omenjenega inventarja in seznam identificiranih del). Isaac Posch je zabeležen pod številko 142: "Musicalische taffelfreudt. Isaac Poss cum Basso à 4." Navedena dela so bila večidel natisnjena v prvih desetletjih 17. stoletja in njihovi avtorji, kot so Biagio Marini, Francesco Turini, Gabriello Puliti, Giulio Caccini in drugi, razločno kažejo na zgodnjebaročno usmeritev, ki torej v Ljubljani tako rekoč ni zaostajala za Italijo. Da so navedena glasbena dela ljubljanskega inventarja sorazmerno zelo napredna za dežele pod avstrijsko oblastjo, lahko ugotavljamo tudi, če primerjamo inventarje muzikalij iz drugih avstrijskih mest, na primer innsbruškega, ki navaja skoraj izključno dela italijanske vokalne renesanse. Prim. F. Waldner, Zwei Inventarien aus dem XVI. und XVII. Jahrhundert über hinterlassene Musikinstrumente und Musikalien am Innsbrucker Hofe, *Studien zur Musikwissenschaft* 4, 1916, 133-146.